

از سری بحث‌های تفسیر تربیتی | ۲

نشر موسسه اشراق و عرفان | ۱۵

سرشناسه	: : اعرافی، علیرضا، ۱۳۸۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: : ضمیر ناخودآگاه در قرآن / ع. اعرافی؛ تقریر سیدنقی موسوی.
مشخصات نشر	: : قم: موسسه فرهنگی هنری اشراق و عرفان، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: : ۲۱۶ ص.: جدول، نمودار.
فروست	: : نشر موسسه اشراق و عرفان؛ ۱۵... سری بحث‌های تفسیر تربیتی؛ ۲.
شابک	: : ۹۰۰۰۰ ریال: ۵-۴-۹۴۱۲۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: : فیپا
یادداشت	: : کتابنامه.
موضوع	: : قرآن -- روان‌شناسی
موضوع	: : ناخودآگاهی -- جنبه‌های قرآنی
موضوع	: : ناخودآگاهی
شناسه افزوده	: : موسوی، سیدنقی، ۱۳۵۷ -
رده بندی کنگره	: : ۱۳۹۳ ض ۸ ص ۱۷ الف / ۲۵ / ۱۰۳ BP
رده بندی دیویی	: : ۲۹۷ / ۴۸۵
شماره کتابشناسی ملی	: : ۳۵۵۴۷۰۸

ضمیمہ ناخود آں در قرآن

علیرضا اعرافی

شمار ناخودآگاه درقرآن

عیرضا اعرافی

تقریر: سید نفی موسوی

ناشر: انتشارات موسسه اشراق و

عرفان • امور هنری: حسین مختاری

• ویراستار: محمد خیری • طبع

تاریخ چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۳

لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

سازمان چاپ اسراء • شمارگان:

۱۵۰۰ نسخه • قیمت: ۹۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای موسسه

اشراق و عرفان محفوظ است.

ایران، قم، خیابان معلم، کوچه هشت، کوچه

شهید محقق، پلاک پنجاه و نه

صندوق پستی: ۴۴۴۵ - ۳۷۱۸۵

تلفن: ۰۲۵ + ۳۷۷۴۸۵۴۰

نمابر: ۰۲۵ + ۳۷۷۴۸۵۴۱

www.eshragh-erfan.com

info@eshragh-erfan.com

ISBN: 978-600-94129-4-5

فهرست مطالب

۱۱.....	سخن موسسه
۱۲.....	پیشگفتار

فصل اول: کلیات پژوهش / ۱۷

۲۰.....	۱. انسان‌شناسی قرآنی
۲۲.....	۲. ضمیر ناخودآگاه؛ بخش ناپیدای روان انسان

فصل دوم: آیه «سرّ و اخفی» / ۲۹

۲۵.....	۱. شمول علم الهی به دنیای درون و برون
۳۶.....	۲. مفهوم «جهر»
۳۷.....	۳. مخاطب آیه
۳۸.....	۴. مفهوم «قول»
۴۰.....	۵. جزای شرط
۴۰.....	۶. متعلّق جهر
۴۱.....	۷. مفهوم «سرّ» و «خفاء»

- ۴۲ ۸. مفهوم «اخفی»
- ۴۳ (۱) اقوال مفسران درباره معنای «سز» و «اخفی»
- ۴۴ (۲) «سز و اخفی» در روایات تفسیری
- ۴۸ (۳) قلمرو روان‌شناختی یا هستی‌شناختی برای «اخفی»
- ۵۰ (۴) لایه‌های نفس، مدلول التزامی آیه
- ۵۰ (۵) تلاش برای تعیین رمز «سز» و «اخفی» در آیه
- ۵۶ (۶) تبیین اجتماع «سز» و «اخفی»
- ۵۷ (۷) شمول «اخفی» نسبت به قوای نفس
- ۵۹ (۸) عدم اثبات تئوری خاص روان‌شناختی و عرفانی
- ۶۰ ۹. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل سوم: آیه حیلولة / ۶۱

- ۶۸ ۱. معنای «العلم»
- ۷۱ ۲. اختیاریت علم
- ۷۲ ۳. نظام اولویت‌های تحصیلی
- ۷۴ ۴. معنای «یحول»
- ۷۷ ۵. معنای «المرء»
- ۷۸ ۶. مفهوم «قلب»
- ۸۱ ۷. اقوال مفسران در تفسیر «حیلولة»
- ۸۴ ۸. تفسیر روایات از مفهوم «حیلولة»
- ۸۶ ۹. تحقیق در مسئله
- ۸۷ احتمال اول: «مرء» یعنی روح؛ «قلب» یعنی نفس با تمام قوایش
- ۸۹ احتمال دوم: «مرء» یعنی انسان؛ «قلب» یعنی نفس با تمام قوایش
- ۹۲ احتمال چهارم: نموده‌ها و مصادیق مختلفی دارد
- ۹۴ احتمال پنجم: «مرء» یعنی انسان؛ «قلب» یعنی آگاهی‌های آدمی
- ۹۵ احتمال ششم: حیلولة بین قلب سلیم و مشتهیات نفسانی
- ۹۷ احتمال هفتم: حیلولة تشریعی
- ۹۸ جمع‌بندی
- ۹۸ بررسی احتمالات

فصل چهارم: آیات تذکر / ۱۰۱

۱. مفهوم‌شناسی «ذکر» و «تذکر» ۱۰۵
- حالات نفس (جهل، نسیان، غفلت، ذکر) ۱۰۶
۲. کاربردهای واژه «ذکر» ۱۰۸
- (۱) ذکر زبانی ۱۰۸
- (۲) ذکر عملی ۱۱۰
- (۳) اسباب ذکر ۱۱۰
۳. تذکر به توحید؛ تعلیم یا یادآوری؟ ۱۱۲
- احتمال اول: تعلیم آگاهی‌های بالقوه ۱۱۵
- احتمال دوم: مطلق تعلیم ۱۱۵
- احتمال سوم: تذکر به معنای یادآوری ۱۱۶
- احتمال چهارم: یادآوری به مؤمنان غافل و فراموشکار ۱۱۶
- احتمال پنجم: یادآوری به علمای ارتکازی ۱۱۶
- احتمال ششم: یادآوری به معلومان تفصیلی ۱۱۷
- احتمال هفتم: یادآوری آگاهی‌های پیشین ۱۱۸
- احتمال هشتم: دیدگاه برگزیده ۱۱۸
۴. بحث و جمع‌بندی ۱۲۱
- (۱) مدلول مطابقی و اقتضایی ۱۲۱
- (۲) نسبت تعلیم و تذکر ۱۲۲
- (۳) نسبت این نتایج با آیات «لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا» ۱۲۳
- (۴) جمع‌بندی دلالت آیات تذکر بر ضمیر ناخودآگاه ۱۲۴

فصل پنجم: آیات نسیان / ۱۲۵

۱. مفهوم‌شناسی «نسیان» ۱۲۷
- معنای اول: فراموشی ۱۲۷
- معنای دوم: بی‌اعتنایی به چیزی ۱۳۰
۲. بررسی آیات خودفراموشی ۱۳۱
- (۱) معنای «نَسُوا اللَّهَ» ۱۳۲
- (۲) تبیین «نسیان خود» ۱۳۴

- ۱۳۶..... رابطه خود فراموشی با خدا فراموشی.....
۳. جمع بندی فصل..... ۱۳۶.

فصل ششم: آیویت نفس انسان / ۱۳۹

۱. وعده آیات انفسی..... ۱۴۱
۱) معنای «سَنُرِيهِمْ»..... ۱۴۲
۲) معنای «آیات»..... ۱۴۳
۳) معنای «آفاق»..... ۱۴۵
۴) معنای «انفس»..... ۱۴۵
۵) مرجع ضمیر در «أَنَّهُ الْحَقُّ»..... ۱۵۰
۶) کنای «بتبین»..... ۱۵۱
۲) جمع بندی - نتیجه گیری..... ۱۵۲
۲. آیات انفسی در قرآن..... ۱۵۳
۳. روایات «من عرف نفسه فقد عرف ربه»..... ۱۵۶
۱) بررسی سند روایات..... ۱۵۸
۲) معنای «عَرَفَ» و «نَفَسَ»..... ۱۶۰
۳) احتمالات در گونه شناسی «معرفت نفس»..... ۱۶۱
احتمال اول: معرفت علمی..... ۱۶۱
احتمال دوم: معرفت روان شناختی..... ۱۶۲
احتمال سوم: معرفت فلسفی..... ۱۶۲
احتمال چهارم: معرفت شهودی..... ۱۶۳
احتمال پنجم: معرفت اخلاقی..... ۱۶۳
احتمال ششم: معرفت تشبیهی..... ۱۶۵
احتمال هفتم: معرفت راقی تر از معرفت الله..... ۱۶۶
احتمال هشتم: دیدگاه برگزیده..... ۱۶۷
۴) نسبت «تَسَوُّوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ» و «من عرف نفسه فقد عرف ربه»..... ۱۶۸
۵) جمع بندی و نتیجه گیری..... ۱۷۰

فصل هفتم: جمع بندی آیات / ۱۷۱

۱. پذیرش اجمالی ضمیر ناخود آگاه در قرآن..... ۱۷۳
۲. لایه های نهان شخصیت..... ۱۷۶

۳. تأثیر لایه‌های زیرین شخصیت بر رفتار انسان..... ۱۷۶
۴. امکان بازیابی سطوح ناپیدای شخصیت..... ۱۷۷

فصل هشتم: بازخوانی و ارزیابی نظریه فروید / ۱۷۹

۱. ارکان مهم نظریه فروید..... ۱۸۱
- (۱) لایه‌های شخصیت انسان..... ۱۸۲
- (۲) نهاد؛ بخش اعظم شخصیت..... ۱۸۲
- (۳) نهاد؛ منبع غرایز..... ۱۸۲
- (۴) غریزه جنسی؛ بخش اصلی ناخودآگاه..... ۱۸۳
- (۵) نهاد؛ متشکل از بازخوردهای منفی و غرایز ارضاننده..... ۱۸۳
- (۶) نهاد؛ محل اضطراب و تعارض‌های درونی..... ۱۸۴
- (۷) مکانیزم‌های دفاعی..... ۱۸۵
۲. بررسی نظریه فروید..... ۱۸۶
- (۱) لایه‌های شخصیت؛ تعدد یا تعدد نبوس؟..... ۱۸۸
- (۲) تعدد قوا یا وحدت در عین کثرت..... ۱۸۹
- (۳) میزان ناپیدایی لایه‌های شخصیت..... ۱۹۰
- (۴) میزان اثرگذاری لایه‌های پنهان شخصیت..... ۱۹۶
- (۵) جبرگرایی در نظریه فروید..... ۱۹۷
- (۶) تک‌عاملی یا چندعاملی بودن شخصیت..... ۲۰۰
- (۷) خیر یا شر بودن ذات انسان..... ۲۰۲
- (۸) ناخودآگاه نسبی و نیمه‌هشیار در آموزه‌های اسلام..... ۲۰۶
- (۹) نهی اسلام از فهم وارونه از خود..... ۲۰۷
- کتابنامه..... ۲۱۲

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، مآلات حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه‌ی تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه‌ی علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به‌منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه‌ی دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً تحولاتی جدید در مجموعه‌ی دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است، ثانیاً زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است، ثالثاً شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه‌ی دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت‌بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به‌منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و ریاست عالی آیت‌الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

دستیابی به تعلیم و تربیت اسلامی، با بهره‌گیری از منبع غنی معارف الهی «قرآن کریم» است که به سر منزل مقصود می‌رسد؛ این امر، ضرورت تلاش علمی برای «تفسیر تخصصی قرآن» را توجیه می‌نماید تا با کنار هم نهادن نتایج پژوهش‌های تفسیر تربیتی قرآن کریم و احادیث شریفه و نیز فلسفه اسلامی، راه برای طراحی «نظام تربیتی اسلام» تکرار شود. استاد اعرافی در جلسات درسی که با عنوان «تفسیر تربیتی» تشکیل داده است، تأمین این پیش‌نیاز اساسی نظام تربیتی اسلام را دنبال نمودند.

«مؤسسه اشراق و عرفان» برخورد لازم می‌داند از حضرت آیت‌الله اعرافی که با دروس تفسیر تربیتی قرآن و بذل عنایت در نظارت و ارزیابی نهایی، امکان تولید این اثر را فراهم آورده‌اند، تشکر کند. همچنین از تلاش‌های حجت‌الاسلام سیدنقی موسوی، در تقریر این اثر و نیز از زحمات حجت‌الاسلام صمد سعیدی در ارزیابی این اثر تقدیر می‌شود.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، موسسه‌ی اشراق و عرفان را به‌منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده‌ی خود محروم نسازند.